

ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. першого заступника
начальника Інституту
майор внутрішньої служби
_____ Н.С. Калашник
_____._____ 2017 рік

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТНОПСИХОЛОГІЯ ГСЕ.1.1.20

за спеціальністю (053) Психологія

факультет заочного навчання та післядипломної освіти

Робоча програма з навчальної дисципліни «Етнопсихологія» складена для здобувачів вищої освіти відповідно до програми підготовки фахівців за спеціальністю 053 «Психологія» ступеня вищої освіти магістр, за заочною формою навчання.

Розробник: Бойко-Бузиль Юлія Юріївна, професор кафедри практичної психології, кандидат психологічних наук, доцент

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри практичної психології

Протокол від ____ . ____ . 2017 року № ____

Професор кафедри практичної психології

_____ Ю.Ю. Бойко-Бузиль

Схвалено науково-методичною радою Інституту кримінально-виконавчої служби

Протокол від ____ . ____ . 2017 року № ____

Голова науково-методичної ради _____ Н. С. Калашник

1. Програма навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система теоретико-методологічних знань щодо етнокультурних особливостей психічного складу і поведінки людей, що визначаються їх національною належністю або етнічною спільністю, а також традиціями, що формувалися історично.

Міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: теоретико-методологічні проблеми юридичної психології; профілактика психічних розладів працівників ДКВС, сучасні теорії особистості.

Забезпечувані дисципліни: практична психологія в організаціях та на виробництві, психологічний супровід професійної діяльності в організаціях та на виробництві.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Етнопсихологія» є формування системи уявлень про виникнення, динаміку розвитку та специфічні особливості етнопсихологічних знань у зарубіжній та вітчизняній науці.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Етнопсихологія» є:

- сформувати систему знань про теоретико-методологічні засади етнопсихології;
- здійснити аналіз наукових надбань етнопсихологічної науки;
- вивчити соціально-психологічні особливості етнопсихологічних явищ;
- визначити роль етнопсихологічних феноменів у життєдіяльності індивідів та соціальних груп.

Мова навчання: українська мова.

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри практичної психології які безпосередньо проводять заняття або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту за адресою k_ppp@ukr.net.

Структура навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади етнопсихології

Тема 1. Етнопсихологія як наука та дисципліна

Етнопсихологія як галузь наукового знання. Зв'язок етнопсихології з іншими науками та галузями психології. Напрями етнопсихології. Основні підходи до розуміння предмету етнопсихології. Об'єкт етнопсихології. Завдання етнопсихології. Основні функції етнопсихології. Основні поняття етнопсихології (етнос, нація, психічний склад, етнічні стереотипи, етнічні конфлікти, національний характер тощо). Принципи етнопсихології. Методи етнопсихології. Підходи до етнопсихологічних досліджень (релятивізм, абсолютизм і універсалізм). Крос-культурний напрямок етнопсихологічних досліджень. Природній експеримент в етнопсихології. Лабораторний експеримент в етнопсихології. Метод підбору рис в етнопсихології. Метод вільного опису в етнопсихології. Асоціативний експеримент в етнопсихології. Метод інтерв'ю в етнопсихології. Гуманістична та прикладна спрямованість етнопсихології. Становлення етнічної психології. Етапи історії розвитку

етнопсихології. Вітчизняна етнопсихологія. Сучасний стан етнопсихологічних досліджень в Україні.

Тема 2. Психологічна характеристика етносу

Поняття етносу. Основні ознаки етносу. Форми існування етносів: клан, плем'я, народність, нація. Реальний та дисперсний вид існування етносів. Основні етнічні підрозділи: мікроетнічні одиниці, субетнічні одиниці та макроетнічні одиниці. Поняття маргінальності. Причини маргіналізації. Нація як найвища форма існування етносу. Визначальні характеристики нації. Основні ознаки нації: спільність мови, спільність території, спільність економічного життя, спільність матеріальної та духовної культури, національна свідомість. Національна ідентифікація. Значення нації. Психологічний аналіз культури. Матеріальна та нематеріальна культура. Суб'єктивна культура. Культура як етнодиференціююча ознака. Чинники крос-культурних відмінностей. Функції культури. Взаємозв'язок між культурою та етносом. Поняття культурної трансмісії.

Розділ 2. Експериментально-прикладні аспекти етнопсихології

Тема 1. Статичні характеристики етносу

Поняття психічного складу етносу. Структурні компоненти психічного складу етносу. Психічний склад як детермінанта розвитку етносу. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака етносу. Компоненти ментальності (емоційний, пізнавальний, поведінковий). Функції компонентів ментальності. Зовнішні та внутрішні умови формування ментальності. Поняття про національну ідею. Шляхи реалізації національної ідеї. Українська національна ідея. Поняття національного характеру. Фактори розвитку національного характеру. Шляхи визначення національного типу. Поняття національної свідомості. Ознаки національної свідомості. Детермінанти національної свідомості. Поняття національної самосвідомості. Поняття етнічної свідомості. Складові етнічної свідомості. Рівні етнічної свідомості (буденна та теоретична свідомість, індивідуальна та групова свідомість). Етнічна самосвідомість як компонент етнічної свідомості. Функції етнічної самосвідомості. Поняття етнічної ідентичності. Компоненти етнічної ідентичності. Типи етнічної ідентичності. Етапи становлення етнічної ідентичності. Стратегії підтримання етнічної ідентичності.

Тема 2. Динамічні характеристики етносу

Поняття етнічної диспозиції. Специфіка етнічної установки. Компоненти етнічної установки. Рівні етнічної установки. Функції етнічної установки. Етнічна установка як детермінанта формування етностереотипу. Поняття етнічного стереотипу. Структура етностереотипу. Види етностереотипів. Форми етностереотипів. Властивості етностереотипів. Ознаки істинності етностереотипу. Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки (соціалізація, наслідування, ідентифікація). Поняття етноцентризму. Поняття етнічного конфлікту. Види етнічних конфліктів. Форми етнічних конфліктів. Умови виникнення етнічних конфліктів. Стадії етнічних конфліктів. Теорії виникнення етнічних конфліктів. Критерії виокремлення

етнічних конфліктів. Міжетнічна напруженість. Детермінанти етнічних конфліктів. Стратегії поведінки та шляхи врегулювання етнічних конфліктів. Відновлення комунікації між конфліктуючими сторонами. Особливості українського етносу. Український національний характер. Історичний фактор у формуванні української самосвідомості. Релігія як фактор формування українського етносу. Родинні зв'язки як чинник формування українського національного характеру. Етнічні традиції, звичаї, обряди українців. Етнопсихологічні особливості різних народів світу. Етнічні традиції ділового спілкування.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань Соціальні та поведінкові науки 05 Спеціальність Психологія 053	Вибіркова	
Кількість розділів – 2	Спеціалізація: психолог в організаціях та на виробництві	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 132		6-й	
Тижневих годин для заочної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Ступінь вищої освіти: Магістр	Семестр	
		11-й	
		Лекції	
		8 год.	
		Семінарські	
		6 год.	
		Практичні	
		10 год.	
		Самостійна робота	
		132 год.	
Вид контролю:			
Екзамен			

3. Структура залікового кредиту (тематичний план)

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	Всього	у тому числі				Всього	у тому числі			
л		п	сем	с.р.	л		п	сем	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади етнопсихології										
Тема 1. Етнопсихологія як наука та дисципліна						40	2	2	2	34
Тема 2. Психологічна характеристика етносу						38	2	2	2	32

Разом за розділом 1						78	4	4	4	66
Розділ 2. Експериментально-прикладні аспекти етнопсихології										
Тема 1. Статичні характеристики етносу						40	2	2	2	34
Тема 2. Динамічні характеристики етносу						38	2	4		32
Разом за розділом 2						78	4	6	2	66
Екзамен										
Усього годин						156	8	10	6	132

4. Плани семінарських та практичних занять

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади етнопсихології

Тема 1. Етнопсихологія як наука та дисципліна

Питання до семінарського заняття

1. Етнопсихологія: поняття, предмет, об'єкт, задачі
2. Методи та принципи етнопсихології
3. Загальна характеристика категоріального апарату етнопсихології

Завдання до практичного заняття

1. Розкрити зв'язок етнопсихології з іншими науками та галузями психології
2. Скласти таблицю основних етапів розвитку етнопсихології (графи – період, основні ідеї, представники) або таблицю персоналій етнопсихології (графи – ім'я, основні ідеї, слабкі та сильні сторони теорії).

Тема 2. Психологічна характеристика етносу

Питання до семінарського заняття

1. Етнос: поняття, ознаки, форми існування
2. Сутність маргіналізації
3. Психологічний аналіз культури

Завдання до практичного заняття

1. Підібрати уривки з українського фольклору, художньої літератури, фільмів та мультфільмів, що ілюструють світоглядні особливості українського етносу (наприклад, фрагменти народних пісень з телепрограми «Фольк-мюзик» на Першому національному каналі; фільмів за такими художніми творами як «Енеїда», «Тіні забутих предків», «Тарас Бульба»; мультфільм «Козаки», тощо).
2. Скласти таблицю національних меншин в Україні (наприклад за регіонами України, за містами України, за територіальним розміщенням тощо)

Розділ 2. Експериментально-прикладні аспекти етнопсихології

Тема 1. Статичні характеристики етносу

Питання до семінарського заняття

1. Психічний склад етносу
2. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака етносу
3. Етнічна самосвідомість

Завдання до практичного заняття

1. Визначити специфічні особливості національної ідеї

2. Розкрити ознаки та детермінанти національної свідомості. Провести методику «Метод вільних асоціацій» (Кириченко Т. В. Етнопсихологія: навч.-метод. посіб. – Переяслав-Хмельницький: Видавництво СКВ, 2017. – С. 236-238).
3. Провести та проаналізувати результати методики «Типи етнічної ідентичності» (Кириченко Т. В. Етнопсихологія: навч.-метод. посіб. – Переяслав-Хмельницький: Видавництво СКВ, 2017. – С. 225-228). Розробити програму підтримання етнічної ідентичності.

Тема 2. Динамічні характеристики етносу

Завдання до практичного заняття

1. Розкрити сутність етнічної диспозиції (установки)
2. Проаналізувати існуючі етнічні стереотипи
3. Визначити суть етнічних конфліктів

Завдання до практичного заняття

1. Підібрати приказки, які відображають менталітет українця. Підготувати авторську програму формування менталітету сучасної молоді
2. Навести приклади та класифікувати за видами етнічні конфлікти, що протікали протягом історії розвитку країни (країна на власний вибір). Запропонувати психологічні ігрові вправи та завдання, спрямовані на розвиток та оптимізацію міжетнічних відносин у робочому колективі (Кириченко Т. В. Етнопсихологія: навч.-метод. посіб. – Переяслав-Хмельницький: Видавництво СКВ, 2017. – С. 238-241).
3. Проаналізувати етнічні традиції у діловому спілкуванні (привітання, подарунки, діловий етикет тощо).

5. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів передбачає підготовку рефератів та інформаційних повідомлень; роботу з науковою літературою з веденням записів або конспектуванням необхідного матеріалу; складання словника навчальної дисципліни; розробку тестових завдань та мультимедійних презентацій з тем навчальної дисципліни.

Теми реферативних та інформаційних повідомлень:

1. Історія людства як становлення психології етносів
2. Теоретичні підходи В. Вундта
3. Теорія Л. Гумільова
4. Архетип як глибинний рівень національної психології
5. Мова і національна свідомість особистості
6. Етногенез українців
7. Аутостереотипи українців
8. Стереотипи сприймання українцями представників інших націй
9. Українська ментальність очима іноземців
10. Сімейно-шлюбні стосунки в різних етнічних культурах

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені робочим навчальним планом.

7. Методи навчання та контролю

Словесні методи, інноваційні методи, наочні методи, практичні методи.
Поточний, проміжний та підсумковий контроль.

8. Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Етнопсихологія як галузь наукового знання
2. Зв'язок етнопсихології з іншими науками та галузями психології
3. Напрями етнопсихології
4. Основні підходи до розуміння предмету етнопсихології
5. Об'єкт етнопсихології
6. Завдання та функції етнопсихології
7. Основні поняття етнопсихології
8. Принципи етнопсихології
9. Методи етнопсихології
10. Підходи до етнопсихологічних досліджень
11. Крос-культурний напрямок етнопсихологічних досліджень
12. Природний експеримент в етнопсихології
13. Лабораторний експеримент в етнопсихології
14. Метод підбору рис в етнопсихології
15. Метод вільного опису в етнопсихології
16. Асоціативний експеримент в етнопсихології
17. Метод інтерв'ю в етнопсихології
18. Гуманістична та прикладна спрямованість етнопсихології
19. Становлення етнічної психології
20. Етапи історії розвитку етнопсихології
21. Вітчизняна етнопсихологія
22. Сучасний стан етнопсихологічних досліджень в Україні
23. Поняття та основні ознаки етносу
24. Форми існування етносів: клан, плем'я, народність, нація
25. Реальний та дисперсний вид існування етносів
26. Основні етнічні підрозділи: мікроетнічні, субетнічні і макроетнічні одиниці
27. Поняття маргіальності
28. Причини маргіалізації
29. Нація як найвища форма існування етносу
30. Визначальні характеристики нації
31. Основні ознаки нації
32. Національна ідентифікація
33. Значення нації
34. Психологічний аналіз та функції культури
35. Матеріальна та нематеріальна культура
36. Суб'єктивні культура
37. Культура як етнодиференціююча ознака

38. Чинники крос-культурних відмінностей
39. Взаємозв'язок між культурою та етносом
40. Поняття культурної трансмісії
41. Поняття психічного складу етносу
42. Структурні компоненти психічного складу етносу
43. Психічний склад як детермінанта розвитку етносу
44. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака етносу
45. Компоненти ментальності (емоційний, пізнавальний, поведінковий)
46. Функції компонентів ментальності
47. Зовнішні та внутрішні умови формування ментальності
48. Поняття про національну ідею
49. Шляхи реалізації національної ідеї
50. Українська національна ідея
51. Поняття національного характеру
52. Фактори розвитку національного характеру
53. Шляхи визначення національного типу
54. Поняття національної свідомості
55. Ознаки національної свідомості
56. Детермінанти національної свідомості
57. Поняття національної самосвідомості
58. Поняття та складові етнічної свідомості
59. Рівні етнічної свідомості
60. Етнічна самосвідомість як компонент етнічної свідомості
61. Функції етнічної самосвідомості
62. Поняття та компоненти етнічної ідентичності
63. Етапи та типи етнічної ідентичності
64. Стратегії підтримання етнічної ідентичності
65. Поняття етнічної диспозиції
66. Специфіка етнічної установки
67. Компоненти етнічної установки
68. Рівні етнічної установки
69. Функції етнічної установки
70. Етнічна установка як детермінанта формування етностереотипу
71. Поняття та структура етнічного стереотипу
72. Види та форми етностереотипів
73. Властивості етностереотипів
74. Ознаки істинності етностереотипу
75. Психологічні механізми засвоєння соціотипової поведінки
76. Поняття етноцентризму
77. Поняття етнічного конфлікту
78. Види та форми етнічних конфліктів
79. Стадії та умови виникнення етнічних конфліктів
80. Теорії виникнення етнічних конфліктів
81. Критерії виокремлення етнічних конфліктів
82. Міжетнічна напруженість

83. Стратегії поведінки та шляхи врегулювання етнічних конфліктів
84. Український національний характер
85. Історичний фактор у формуванні української самосвідомості
86. Релігія як фактор формування українського етносу
87. Родинні зв'язки як чинник формування українського характеру
88. Етнічні традиції, звичаї та обряди українців
89. Етнопсихологічні особливості різних народів світу
90. Етнічні традиції ділового спілкування

9. Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)	Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
	Залік	
Мах 60%	Мах 40%	Мах 100%

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

10. Рекомендована література

Основна

1. Баронин А.С. Этническая психология: Учеб. пособие. – К.: ПК ООО «Тандем», 2000. – 264 с
2. Гумилев Л. Н. Лекции по этнологии / Пред, коммен. О.Г.Новиковой. – 5-е изд. – М.:Айрис-пресс, 2012. – 608 с
3. Кириченко Т.В. Етнопсихологія: навч.-метод. посіб. – Переяслав-Хмельницький : Видавництво С К В, 2017. – 261 с.
4. Коршук Р. М. Етнополітологія: навч. посіб. – К: Алерта, 2011. – 200 с.
5. Львочкіна А. М. Етнопсихологія: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2002. – 144 с.
6. Махній М. М. Етнічна психологія: навч. посіб. – К.: Видавничий дім «Слово», 2016. – 272 с.
7. Налчаджян А.А. Этнопсихология. 2-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 381с.
8. Павленко В. Н., Таглин С .А. Введение в этническую психологию: Учеб. пособ. – Харьков: ХГУ, 1992. – 108 с.
9. Пірен М.І. Етнопсихологія: підручник. – К.: Унів. Україна, 2011. – 448 с.
10. Платонов Ю. П. Основы этнической психологии. Учеб. пособ. – СПб: Речь,

2003. – 452 с.

11. Савицька О. В., Співак Л. М. Етнопсихологія: навч. посіб. – К.:Каравела, 2011. – 264 с.

Додаткова

12. Бандурка А. М., Друзь В.А. Этнопсихология: Учеб. пособ. – Х: Изд- во Ун-та внутренних дел, 2000 – 238 с.

13. Гончаренко М. С., Набока І. Є. Етновалеологія. Навч. посіб. – Харків: «Бурун-Книга», Київ: КНТ, 2012. – 296 с.

14. Данилюк І. В. Етнічна психологія як галузь наукового знання: історикотеоретичний вимір: монографія. – К.: Самміт-книга, 2010. – 432с.

15. Крячко В. Соціодіагностичний ракурс української ментальності: монографія. – К.: «Інтерсервіз», 2012. – 248 с.

16. Налчаджян А. А. Этногенез и ассимиляция (психологические аспекты). – М.: «Когито-Центр», 2004. – 216 с.

17. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. – К.: Знання, 2006. – 341 с.

11. Інформаційні ресурси

1. <http://www.flogiston.ru>
2. <http://www.twirpix.com>
3. <http://www.koob.ru>